

F tipi tartışması, bir çelişki, bir öneri

HASAN BÜLENT
KAHRAMAN

F tipi cezaevi tartışmalarında her şey akla kara gibi birbirinden ayrılmış durumda. Bir

kesim tutukluların tek bir odada kalmasının doğru olduğunu söylüyor, öteki kesim bunun tecrit ve hücre sistemi olduğunda ısrar ediyor. Oysa tek kişilik oda sistemi, içinde çok garip çelişkiler barındıran, devletle toplumu bir araya getiren bir uygulama.

Foucault'nun, modern dünyadaki hapisane olgusunu enine boyuna incelediği, alt başlığı 'Hapishanenin Doğuşu' olan eşsiz kitabı İngilizceye 'Disiplin ve Ceza/landırma' diye çevrildi. Oysa kitabın orijinal Fransızca başlığı 'Gözetim (ya da gözaltı) ve Ceza/landırma'. (Belki de tam tamına bir çeviri, Çetin Altan'ın romanının adıdır: Büyük Gözaltı.) Gerçi İngilizceye bu isimle çevrilmesi bizzat Foucault'nun öneri ve onayından sonradır ama kitabın hapisane bağlamındaki asıl anlamını Fransızca isim daha iyi karşılamaktadır. Çünkü, Foucault kitabında çok önemli bir gerçeği yakalar ve hapisane kavramının teker teker suçluları cezalandırmanın ötesinde bütün bir toplumu 'gözetim altında tutma' çabasıyla kaynaklandığını öne sürer.

Foucault, gerekli yönetmelikler, yasalar, kararnameler üstünde çalışarak ve onları teker teker çözümleyerek şu noktaları ortaya koyar. 1) Hapishanede uygulanan disiplin ve onu gerçekleştiren yönetmelikler aslında toplumu bir bütün olarak disiplin altına alma sürecinin ancak bir parçasıdır. Çünkü, oradaki uygulamayla örneğin okullardaki, hastanelerdeki, akıl hastanelerindeki uygulamalar birbirinin aynıdır. Dolayısıyla mesele bütünüyle 'disiplin' kavramı etrafında yoğunlaşır. 2) Modern dünya bu gerçeğe merkezin önemini vurgulayarak ve onu ortaya çıkaracak bir mimari düzenlemeyi gerçekleştirerek gelmiştir. Jeremy Bentham'ın 'Panopticon' adını verdiği her şeyi gözetim altında tutma olanağı yaratan hapisane düzenlemesi bu oluşumun kaynağıdır. Modern dünya aslında her şeyin gözetim altında tutulduğu bu 'panopticon' dünyasıdır. 3) Suçlu, bedeni denetim altına alınan, gerekirse bedeni ortadan kaldırılarak kendisinden ve şerrinden kurtulacağımız kişidir; yani disiplin ve ceza meselesi doğrudan bedenle ilgilidir. (Bu bedene müdahale konusu eğitim ve sağlık kurumlarında da aynen geçerlidir.)

Geç yirminci yüzyıl Foucault'nun 1975 yılında yayımladığı bu görüşleri daha ileri noktalara taşıdı. Günümüz dünyası teknolojinin izlemeyi nasıl yaygınlaştırdığını ve özel hayatı, gizliliği nasıl yok ettiğini sorguluyor. Bugün toplumsal kuramın en önemli çalışma alanlarından birisini özel alan - kamusal alan zıtlığı oluşturuyor. Hatta, bir yaklaşıma göre, özel hayatın artık bittiği bir dünyadayız, hepimiz gözetim altındayız ve Foucault'nun kehaneti gerçekleşmiş, bütün toplum bir 'carceral' (hapisane) topluma dönüşmüştür.

Bizdeki cezaevi tartışmasını buradan görmek gerekir. Fakat ortada ilginç bir çelişki var demiştim. O da şu: Kuşkusuz, devletin ana amacı gözetimi olanca şiddeti ve tüm boyutlarıyla uygulamaktır. Yeni cezaevi modelinin gerekçesi, kim ne derse desin, budur. Bu yaklaşıma mukabil ortak alan ve yaşama çağrısında bulunuyor tutuklu yakınları. Oysa o önermelerin de özel hayat ve yalnız kalma hakkını bütünüyle ortadan kaldırdığını kimse görmüyor veya dile getirmiyor. O anlamda, devletin tekelinde bulunan ve en çok istediği şey olan özel hayat ve gizlilik ilkelerinin ihlaline toplum da, daha iyi bir şey yapma adına, farkında olmadan katılıyor. Oysa bir tutuklunun ortak hayata olduğu kadar özel hayata da, yalnız kalmaya da, mahremiyete de ihtiyacı var.

Acaba tartışmayı buraya çekebilir ve ikisini birleştiren bir çözüm üstünde çalışamaz mıyız?